

Dr. hab. prof. UMCS Jerzy Libera

Lublin, 5.02.2016

Instytut Archeologii UMCS w Lublinie

Pl. M. Curie-Skłodowskiej 4

20-031 Lublin

jlibera@o2.pl

Ocena

**dorobku naukowego PhDr. Lubomíra Šebeli, CSc. w związku
z wnioskiem o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego
i nadania stopnia doktora habilitowanego**

Habilitant Lubomír Šebela, pracownik Oddziału Pradziejów Moraw i Śląska w Instytucie Archeologicznym Akademii Nauk Republiki Czeskiej w Brnie /Oddělení moravskoslezského pravěku Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, Brno/, jest mi znany z kontaktów osobistych, jak również publikacji naukowych. Studiował archeologię w Katedrze Prehistorii Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jana Evangelisty Purkyně w Brnie – magisterium w 1977 roku. W roku 1981 uzyskał tytuł doktora filozofii (PhDr.) na tymże Uniwersytecie. W roku 1987 broniąc pracę kandydacką „Postavení kultury se šňůrovou keramikou v moravském eneolitu a její vztah k vývoji v Karpatské kotlině” (Miejsce kultury ceramiki sznurowej w morawskim eneolicie) – Archeologický ústav ČSAV w Brnie – uzyskał tytuł kandydata nauk (CSc.) w zakresie archeologii. Były pracownik Muzeum w Brnie, Oddział Ivančice (1980). Od roku 1981 do chwili obecnej jego miejscem zatrudnienia jest Archeologický ústav (dawny ČSAV; następnie AV České republiky) Akademie věd České republiky w Brnie.

Ocena dorobku naukowego

PhDr. Lubomír Šebela, CSc. zgodnie z zapisami ustawowymi, jako osiągnięcie naukowe przedstawił zbiór publikacji zatytułowany: „Przemiany kulturowe na przełomie epok kamienia i brązu na Morawach i wokół Moraw w świetle przemysłów krzemieniarskich”. Składa się nań 18 pozycji (*de facto* ich liczbę należy znacznie zredukować, bowiem: pozycja nr 1 i 2 „załącznika nr 3” dotyczy jednego nieznacznie

rozbudowanego tekstu; kolejne dwie nr 11 i 12 również stanowią powielenie treści tego samego tekstu; z kolei publikacje nr 16 i 17 to aneksy opracowania zbiorowego nr 14 tego zestawienia). Z zestawienia „załącznika nr 3” tylko dwie publikacje: nr 5 (druk: *Saarbrücker Studien und Materialien zur Alttertumskunde*) i nr 18 (część opracowania zbiorowego) – o łącznej objętości 84 stron, stanowią prace samodzielne. Pozostałe teksty opublikowane zostały w opracowaniach zbiorowych (2) i monografiach (3), także bardzo różnych periodykach (*Przegląd Archeologiczny, Acta Archaeologica Carpathica, Praehistorica, Casopis Moravského zemského muzea, Acta archaeologica Opaviensia, Přehled výzkumu, Studia Archaeologica Brunensia*), z których część znajduje się na liście ERIH. Za pozytywny element tego zbioru należy uznać fakt, że połowę tekstów opublikowano w języku angielskim, pojedyncze w niemieckim. Bardzo duże dysproporcje tekstów autorskich (własnych) w stosunku do pozostałych (w grupie tej są również ważne monografie), w części stanowiących autoplagiaty – budzą uzasadnione zastrzeżenie faktycznego samodzielnego wkładu Habilitanta w rozwój archeologii epoki kamienia środkowej Europy. Nie wyjaśnia tych wątpliwości deklarowany udział własny oscylujący od 30 do 50%, zwłaszcza, że znaczny odsetek tekstów (blisko 64%) powstał przy współautorstwie Jerzego Kopacza – archeologa również specjalizującego się w bardzo zbliżonej tematyce krzemieniarstwa przełomu neolitu i epoki brązu. Ta znikoma ilość samodzielnych tekstów utrudnia również ocenę znajomości warsztatu w zakresie metodologiczno-metodycznym, tak istotnego w analizie źródeł, a wynikającego z ustawowego wymogu wkładu autora w rozwój uprawianej dyscypliny naukowej. Zadania tego nie ułatwia z pozoru jednorodny temat „osiągnięcia naukowego” („Przemiany kulturowe na przełomie epok kamienia i brązu na Morawach i wokół Moraw w świetle przemysłów krzemieniarских”). Zastrzeżenie dotyczy zróżnicowanych jakościowo publikacji, które wbrew tytułowi nie w pełni prezentują przemyślany jednolity i zrównoważony ciąg tematyczny.

Zainteresowania PhDr. Lubomíra Šebeli, CSc. koncentrują się wokół problematyki wytwórczości krzemieniarskiej społeczności pradziejowych późnego neolitu i wczesnej epoki brązu Moraw i obszarów ościennych. Jej zakres chronologiczny obejmuje okres III orz I poł. II tysiąclecia przed Chrystusem. Na bazie wcześniejszych publikacji autorów rodzimych i obcych, poszerzonych o materiały archeologiczne uzyskane z różnych prac wykopaliskowych, w tym własnych, podjął się wyjątkowo trudnego zadania – opracowania, ale i uporządkowania podstaw źródłowych artefaktów krzemiennych różnych kultur archeologicznych. Szczególnie trzy publikacje monograficzne stanowiące opracowania

krzemieniarstwa jednostek późnoneolitycznych i wczesnobrązowych (nr 9, 10 i 14) w pełni wpisują się w dorobek naukowy przedstawionego „osiągnięcia naukowego”. Śledząc dawne publikacje źródłowe, jak i o charakterze syntetycznym, nie da się nie zauważyć znacznego postępu w badaniach nad źródłami krzemiennymi, co również możemy zaobserwować w pracach PhDr. Lubomíra Šebeli, CSc. lub z jego udziałem. Pozytywnym aspektem Jego działalności jest współpraca ze specjalistami pokrewnych dyscyplin naukowych, co znalazło finał w kilku wspólnych tekstach (współudział Antonína Přichystala).

Należy podkreślić, że wiedza o wytwórczości bazującej na różnych skalach krzemiennych społeczności młodszej epoki kamienia oraz epoki brązu obszarów położonych na południowym przedpolu Karpat i Sudetów jest bardzo nierówna (problem dotyczy znacznej części środkowej Europy). Odnosnie obszaru Moraw ważny jest tu fakt istnienia materiałów dających możliwość studiów źródłowych, a tym samym weryfikacji wcześniejszych ustaleń. Ich wyniki są bardzo istotne w konfrontacji zbliżonych chronologicznie materiałów rejestrowanych na znacznie szerszym obszarze, także na ziemiach polskich.

Prace Habilitanta obejmują dwa zasadnicze nurty badawcze. Pierwszy (analityczny) dotyczy studiów nad identyfikacją morfologiczno-technologiczną źródeł. Drugi (syntetyczny) grupuje opracowania materiałów krzemiennych i ze skał pokrewnych w kontekście chronologiczno-kulturowym. Udział procentowy tekstów tych dwóch bloków tematycznych jest podobny. Oba kierunki badań realizowane przez PhDr. Lubomíra Šebelę, CSc. były szczególnie zaniedbane. Uzyskane wyniki w znacznej części przyczyniły się do uaktualnienia naszej wiedzy nie tylko na gruncie morawskiej archeologii. Na wielu płaszczyznach stworzyły bazę do dalszych, bardziej szczegółowych studiów dla znacznie szerszego regionu. Bardzo istotnym ich elementem są wyniki studiów nad rozpoznaniem, przydatnością i możliwością pozyskiwania skał niekrzemiennych, w badaniach których zaangażowany był petrograf (Antonín Přichystal). W konsekwencji po raz pierwszy uzyskano w skali makro zarys dystrybucji wytworów z nich wykonanych, znacznie wykraczający poza rejon ich złóż macierzystych, użytkowanych przez społeczności żyjące na przełomie neolitu i epoki brązu. Uzyskane wyniki pozwalają na radykalną zmianę oceny rodzimej wytwórczości „kamieniarskiej”. Wykazały zdecydowanie większe wykorzystywanie skał miejscowych, niż dotychczas sądzono. Jakkolwiek zainteresowania badawcze Habilitanta koncentrują się na wielu kulturach występujących na Morawach, to nadal brakuje syntetycznego, jednolitego klarownego tekstu, ukazującego mechanizmy zaobserwowanych przemian na przestrzeni III i

II tysiąclecia przed Chr. Wobec czego w moim przekonaniu, zakres tematyczny w zakresie deklarowanego „osiągnięcia naukowego” został zrealizowany częściowo.

Celem naukowym przedstawionych opracowań, jak wskazuje Habilitant w autoreferacie, były „.... skomplikowane procesy transformacji kulturowej na Morawach na przełomie III i II tysiąclecia przed Ch. ...” analizowane poprzez pryzmat studiów inwentarzy kamiennych, a ściślej krzemiennych. Dla jego osiągnięcia PhDr. Lubomir Šebela, CSc. dysponował odpowiednimi informacjami źródłowymi. Jego realizację, w moim przekonaniu niepełną, dokumentuje kilkanaście tekstów (we współautorstwie) źródłowych i syntetycznych. Zaprezentowano w nich regionalne zróżnicowanie przemysłów krzemiennych analizowanych jednostek taksonomicznych, akcentując wybrane elementy strategii wykorzystania dostępnych społecznościom pradziejowym określonych skał, szczególnie przydatnych do wykonania instrumentarium niezbędnego w funkcjonowaniu grup ludzkich końca neolitu, ale i wczesnej epoki brązu.

Podsumowując, zasadnicze zastrzeżenia przedłożonego osiągnięcia naukowego PhDr. Lubomira Šebeli, CSc. dotyczą: 1/ brak serii samodzielnych prac; 2/ pozostałe teksty w znacznej mierze powstały przy współudziale archeologa specjalizującego się w bardzo zbliżonej tematyce zagadnień z zakresu krzemieniarstwa przełomu neolitu i epoki brązu. Wobec czego nie widzę możliwości określenia realnego wkładu Habilitanta w rozwój archeologii pradziejowej zarówno Moraw jak i obszarów ościennych. W moim przekonaniu tezy zawarte w Jego publikacjach są bardzo trudne w ocenie, a tym bardziej weryfikacji. Nie kwestionuję zasadności argumentowanej przynależność chronologicznej czy kulturowej analizowanych inwentarzy, lecz nie dysponując wiedzą co do ich oceny przez Habilitanta, trudno jest się wypowiadać w tym zakresie. Brak samodzielnych tekstów uniemożliwia podjęcie jakiegokolwiek dyskusji z Jego hipotezami.

Ocena pozostałego dorobku publikowanego

Dorobek opublikowanych prac z udziałem Habilitanta ilościowo jest imponujący (120 pozycji). Poza pracami zaproponowanymi jako „osiągnięcie naukowe”, obejmuje blisko 100 pozycji, w tym 37 przed obroną pracy kandydackiej z zakresu archeologii. Z uwagi na fakt, że miała ona miejsce w 1987 r., opublikowanie po tym czasie ponad 80 tekstów jest liczbą znaczącą. Problem tkwi nie w ilości, lecz ich jakości. Duży odsetek (70%) to teksty

przyczynkarskie, opisujące pojedyncze znaleziska, sprawozdania z badań – publikacje kilku lub kilkunastu stronicowe (nie przekraczające ½ arkusza wydawniczego). Pozostałe 30% to teksty o większej objętości, z których tylko w czterech przypadkach wyłącznym autorem jest PhDr. Lubomír Šebela, CSc. (załącznik 4 - poz. 75, 115, 119, 120). I jakkolwiek odpowiednie przepisy nie określają wymaganej liczby publikacji oraz dopuszczają współautorskie prace, to jednak samodzielny dorobek kandydata jest skromny. Zastanówmy się nad tym, co on wnosi w naszą wiedzę.

Ważną pozycję w dorobku Habilitanta stanowi autorski korpus źródeł kultury ceramiki sznurowej Moraw oraz sąsiedniej części Śląska. Jest to bardzo ważne wydawnictwo materiałowe porządkujące i grupujące artefakty niezbędne dla studiów jednej z ważniejszych jednostek taksonomicznych młodszej epoki kamienia środkowej Europy, formą nawiązujące do podobnych opracowań obszarów sąsiednich. Następne wydawnictwa książkowe również dotyczą eneolitu i wczesnej epoki brązu Moraw z przyległą częścią Śląska oraz Czech. W znacznej części są to prace źródłowe wzbogacone zarysem syntetycznym. Jedną z nich to interdyscyplinarne opracowanie poświęcone osadzie Hlinsko – kluczowemu obiektowi kultury badeńskiej, w realizacji którego zaangażowano liczny zespół specjalistów. Dwie następne dotyczą przemysłów krzemiennych kultury unietyckiej i grupy wietrzowskiej oraz kultury pucharów dzwonowatych. Są to ważne prace, pierwsze oparte na tak licznej bazie źródłowej, jakkolwiek układem i narracją nawiązują do tradycyjnych opracowań materiałowych.

Kontynuacją zainteresowań problematyką kamieniarstwa (okazjonalnie wzbogaconą o inne tematy) młodszych odcinków pradziejów jest seria różnorodnych tekstów, zarówno źródłowych jak i syntetycznych (te w mniejszości) – w dużej części mających charakter przyczynkarski. W powiązaniu z publikacjami wskazanymi jako „osiągnięcie naukowe” jest to dorobek tematycznie jednostronny. Uzyskane wyniki pozwalają w stopniu ograniczonym na włączanie się w dyskusję wybiegającą poza obszar Moraw. Niemniej interesująca poznawczo praca dotyczy zagadnień związanych z kulturą pucharów dzwonowatych – będąca w znacznej opozycji do koncepcji krzemieniarstwa tej jednostki widzianego z perspektywy materiałów małopolskich, autorstwa Janusza Budziszewskiego i Piotra Włodarczaka. Wypowiedź na temat genezy, rozwoju i schyłku wytwórczości krzemieniarskiej, jego chronologii i roli, stanowią istotny wkład w próbę zrozumienia tego interesującego i ciągle jeszcze niedostatecznie poznanego zjawiska zanikających struktur schyłkowoneolitycznych kręgu przykarpacko-sudeckiego. W dorobku Habilitanta znajdują się teksty przybliżające

wytwórczość krzemieniarską ugrupowania stosunkowo słabo poznanego – kultury unietyckiej, bardzo istotnego dla osadnictwa pradziejowego pogranicza czesko-polsko-niemieckiego. Dotychczasowe opracowania źródłowe tego rejonu bardzo pobieżnie traktowały tę część kultury materialnej. Studia źródłowe PhDr. Lubomira Šebeli, CSc. obejmują zarówno inwentarze stanowiące wyposażenie grobowe jak i osadowe. Pierwsze stanowią spektakularną grupę instrumentarium, stosunkowo łatwą w ocenie morfologiczno-technologicznej. Zdecydowanie trudniejsze są materiały uzyskane z siedlisk.

Podsumowując tę część dorobku piśmienniczego, stwierdzić muszę, że publikacje Habilitanta, choć ilościowo imponujące – dotyczą tekstów głównie z Jego współautorstwem. Ich treść w większości mieści się w tematyce ocenianego „osiągnięcia naukowego”. Należy podkreślić, iż część tych prac opublikowano w czasopismach znajdujących się w bazie Web of Science lub ERIH, a znaczny odsetek opublikowano w języku angielskim lub niemieckim.

Inne osiągnięcia naukowe oraz osiągnięcia organizacyjne, dydaktyczne itp.

PhDr. Lubomír Šebela, CSc. aktywny jest również na forum konferencyjnym. Wygłosił (częściowo jako współautor) blisko 40 referatów na międzynarodowych jak i krajowych konferencjach branżowych. Kierował lub był wykonawcą w kilku projektach badawczych, w tym międzynarodowych. Był współorganizatorem dwóch konferencji, jednej międzynarodowej. Prowadził badania wykopaliskowe na kilku stanowiskach na terenie Republiki Czeskiej. Od wielu lat jest członkiem zespołu redakcyjnego branżowego czasopisma *Prehled výzkumu*. Pracując poza uczelnią uczestniczył również w procesie dydaktycznym w roli recenzenta kilku prac licencjackich i magisterskich. Czynnie angażował się w popularyzację archeologii, m.in. w ramach Festiwalu Nauki w Brnie, także organizując wystawy oraz wygłaszając prelekcje. Kilkakrotnie występował w roli recenzenta tekstów branżowych. Te elementy jego działalności oceniam pozytywnie.

Podsumowanie

Informacje zawarte w „załącznikach 3 i 4” dotyczące działalności naukowej Habilitanta, nasuwają się dwa wnioski: 1/ czas, jaki upłynął od uzyskania stopnia naukowego doktora z zakresu archeologii (1987) oraz Jego miejsce zatrudnienia (Archeologický ústav ČSAV Brno) – jego dorobek piśmienniczy nie jest imponujący (80 w ciągu 28 lat – średnio 2,8 pozycji rocznie), a prac samodzielnych – wręcz bardzo skromny; 2/ pozostała działalność w zakresie współpracy naukowej, dydaktyki, popularyzacji nauki – jest pozytywna.

Odpowiedni zapis „Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym ...” dopuszcza „część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego”, to zestaw tekstów zaprezentowanych jako „osiągnięcie naukowe” jest bardzo trudny w ocenie ze względu na współautorstwo prehistoryka również specjalizującego się w bardzo zbliżonych tematycznie i chronologicznie zagadnieniach. W tej sytuacji trudno jest ocenić faktyczny wkład PhDr. Lubomíra Šebeli, CSc. w rozwój prehistorii, ocenić Jego wizję deklarowanego „osiągnięcia naukowego” („Przemiany kulturowe na przełomie epok kamienia i brązu na Morawach i wokół Moraw w świetle przemysłów krzemieniarskich”).

Wobec powyższego w moim przekonaniu dorobek nie w pełni odpowiada wymogom „Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki” z dnia 14 marca 2003 r. (z późniejszymi zmianami) oraz wytycznym „Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego” z dnia 1 września 2011 r. W związku z tym wnoszę o niedopuszczenie Kandydata do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

